

ЕЛЕКТОРАЛНАТА ДЕМОКРАЦИЯ В ДНЕСНА ЛАТИНСКА АМЕРИКА

Цветелина Бельовска¹

След премахването на колониалния режим, Латинска Америка² дълги десетилетия остава заклещена в поредица недемократични режими и военни диктатури. Проблемите, затрудняващи демократизирането, а от там и възходящото икономическо социално развитие на региона, са комплексни – **вътрешни** (с особености за някои страни, но по-често сходни за целия регион) и **външни** (поради влиянието на отделни международни фактори).

Въпреки опитите за демократизиране на региона (отчасти и поради влиянието на международни организации като Международния валутен фонд и Световната банка, отпускащи кредити за тези страни срещу осъществяването на реформи в определени области на обществения и политически живот) демократизацията остава на относително ниско ниво. Демократизацията в страните от Латинска Америка остава ниско, въпреки наличието на основната предпоставка за демократично общество – **свободните избори**.

Последното се изразява в постъпателно подобрене на отделните компоненти на демократичната система, които са в основата на т.нар. „индекс на електоралната демокрация”, определен от ООН (Electoral Democracy Index):

1) право на глас (в каква степен гражданите изразяват активно неприкосновеното си право да избират своите представители във властта);

2) справедливи избори (в каква степен изборният процес дава възможност на гласуващите да изразят предпочитанията си към кандидатите без порочни практики);

---

¹ Магистър по международни отношения, НБУ.

² За нуждите на нашия анализ под Латинска Америка разбираме събирателното понятие за страните в Северна и Централна Америка, със сходно културно-историческо развитие. Това са Мексико, Коста Рика, Ел Салвадор, Гватемала, Хондурас, Никарагуа и Панама (в Централна Америка) и Карибите (13 страни), и страните от Южна Америка - Колумбия, Еквадор, Боливия и Перу, Аржентина, Бразилия, Уругвай, Парагвай и Венецуела и Чили.

3) свободни избори (в каква степен изборите дават широки възможности за избор, които не са притеснени от правни рестрикции или някаква практическа сила);

4) изборите като официално средство за добиване на достъп до публичен пост.

Към настоящия етап на развитие електоралната демокрация в Латинска Америка се отличава със следните особености:

⇒ **Универсално право на глас**, макар в някои страни да съществуват задължения за регистрация, като Боливия, Бразилия, Чили, Доминиканска република и др.;

⇒ **Относително справедливи избори** – за разлика от XX век, когато са регистрирани редица порочни практики, в началото на XXI век проблемите по-скоро се оценят като незначителни, от технически характер;

⇒ **Основен проблем** са достатъчното алтернативи за избор;

⇒ **В повечето държави** от региона преобладаваща част от политическите постове се заемат след избори.

Изключения на последното правят Чили, Еквадор и Венецуела, при които има възможност президентът да бъде сменен по конституционни причини или значителна част от депутатите да не се избират чрез избори (виж приложеното развитие на индекса на електоралната демокрация в Латинска Америка). Въпреки този напредък демократизацията остава в по-голяма степен **правна формалност, отколкото реалност**, променяща начина на живот и отношенията между социалните слоеве.

Сред **основните вътрешни причини** за недостатъчната демократизация на Латинска Америка могат да се отнесат:

⇒ **Същностна културна разлика между обществата** в региона и западната цивилизация – основно предизвикателство пред демократизацията е липсата на реално разбиране сред масите какво е демокрация, как работи и как да се подобри нейната ефективност. Малко са обществените групи, които

образоват обществото в ценностите на демокрацията, а и спънките от страна на управляващите и военните (както и обичайно близките връзки между тях) значително ограничават този процес.

⇒ **При изграждането на системите, базирани на демократични принципи, в страните от Латинска Америка се наблюдава почти сляпо копиране на образци**, считани достатъчно близки за подражание в условията на свободния пазар. Така макар правилата и институциите да са сходни с тези в развитите страни, особеностите на обществата не предполагат реална демокрация.

⇒ **Силно икономическо неравенство и значителна бедност** – бедността в Латинска Америка е повсеместна, въпреки че към 2007 г. има известно подобрене спрямо данните от 2000 г. – като бедни (преживяващи на ден с под 2 американски долара) са определени 34% от населението в региона, което към 2007 доближава 550 млн. души (виж разпределението по страни в приложение). В някои страни бедните са повече от половината жители (напр. Хондурас и Никарагуа, в които към 2007 г. бедни са 69% от населението). Трябва да се има предвид и факта, че ефекта от настоящата икономическа криза, която към момента е най-голяма от Великата депресия досега (а може да има и по-значими ефекти до преодоляването ѝ), все още не са включени в статистическите данни, така че актуалните стойности със сигурност са по-значителни.

⇒ **Проблемът с бедността има редица преки и косвени връзки с демократизацията** – бедният човек се бори за оцеляване и е склонен да толерира дори и недемократична власт, която обаче му позволява да живее по-добре (това е и един от факторите за разпространение на т.нар. “лява вълна” в Латинска Америка, която печели с призови за толериране на бедните и ограничаване влиянието на Корпоративна Америка).

⇒ **В региона има фрапиращо икономическо неравенство** – на практика това е най-голямо спрямо всички региони в света (виж приложена

графика). Колкото по-висок е коефициента на Джини, толкова по-неравномерно е разпределението в доходите. Подобно неравенство води до нарастване на благосъстоянието сред ограничена част от обществото при едновременно задълбочаване на бедността;

⇒ **В пряка връзка с горните проблеми е неграмотността** – значителна част от населението в Латинска Америка продължава да е неграмотно, което дори и при право за гласуване, силно ограничава възможността за реално участие в политическия живот на неграмотните (и тук най-фрапираща е Никарагуа с 50% неграмотно население – виж приложение), като средното равнище на неграмотност в региона е над 20%.

Сред външните проблеми пред демокрацията в Латинска Америка може да се посочат основно:

⇒ **Ролята на Съединените Американски Щати и международните институции** – за САЩ, Латинска Америка е от критично значение както в икономически план (например ролята на Панамския канал, венецуелския петрол и др.), така и в стратегически, поради отражението върху сигурността на САЩ. Поради това великата сила често в региона прибегва до политически натиск, дори и нелегални войни (например срещу колумбийските наркокартели), което често се използва за пропагандни цели – като повод за заклеймяване на демокрацията и нейните ценности.

⇒ **Международните финансови институции** (в частност Международния валутен фонд и Световната банка) от своя страна допринесоха за включването на региона в глобалната икономика и провеждането на реформи, но едновременно с ползите (които основно са за икономически развитите страни) много от държавите в региона се “опариха” – тук следва да споменем кризата на дълговете (възникнала поради особено лесното отпускане на кредити за развиващите се страни от региона), икономическата изостаналост (региона се използва като източник на евтини

суровини, но поради липсата на квалифицирани кадри не може да се възползва адекватно от предимствата на глобализацията).

Анализът на развитието на демокрацията в Латинска Америка извежда на преден план факта, който несъмнено поражда **въпроса дали това всъщност не е една формална демокрация.**

Наличието само на съответни структури и избирателен процес не означава, че страните в региона са демократични и около това твърдение се обединяват различни политолози и анализатори.

Дори напротив, при по-задълбочено проучване **проличават редица проблеми**, част от които произтичат от културните различия и липсата на исторически опит на тези общества в прилагането на демокрацията.

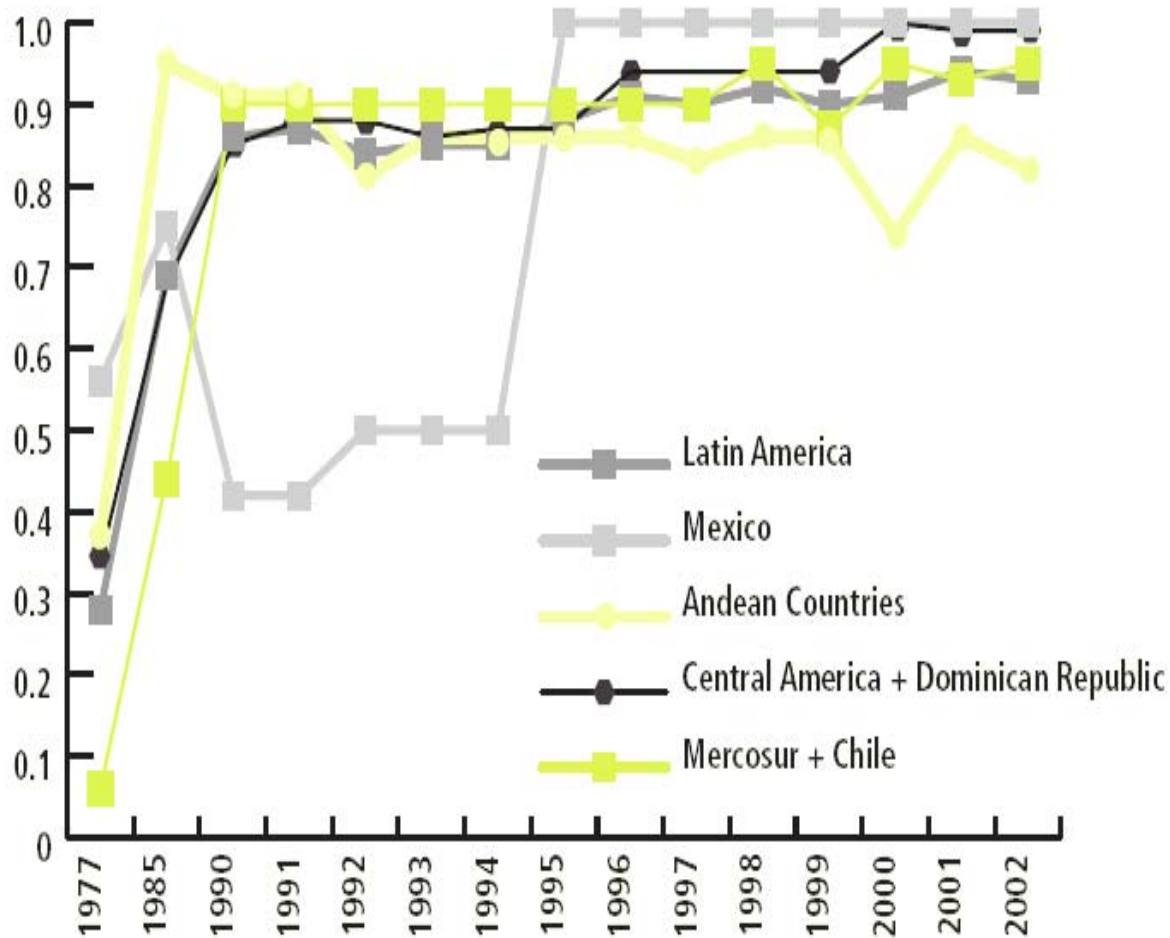
Бедността, икономическото неравенство и неграмотността са други важни проблеми, които **затрудняват създаването и функционирането на реална пряка демокрация.**

Преодоляването на тези проблеми изисква **провеждането на същински реформи** – в социално-икономически и политически план – нуждата от такива реформи също може да се установи и от един по-задълбочен анализ на графиките, които са в Приложението (виж по-долу).

Нужни са промени в образователната система, в стимулирането на икономическия прогрес, базиран на знанието, в постигане на реален **политически плурализъм** и разширяване на алтернативите за избор. -

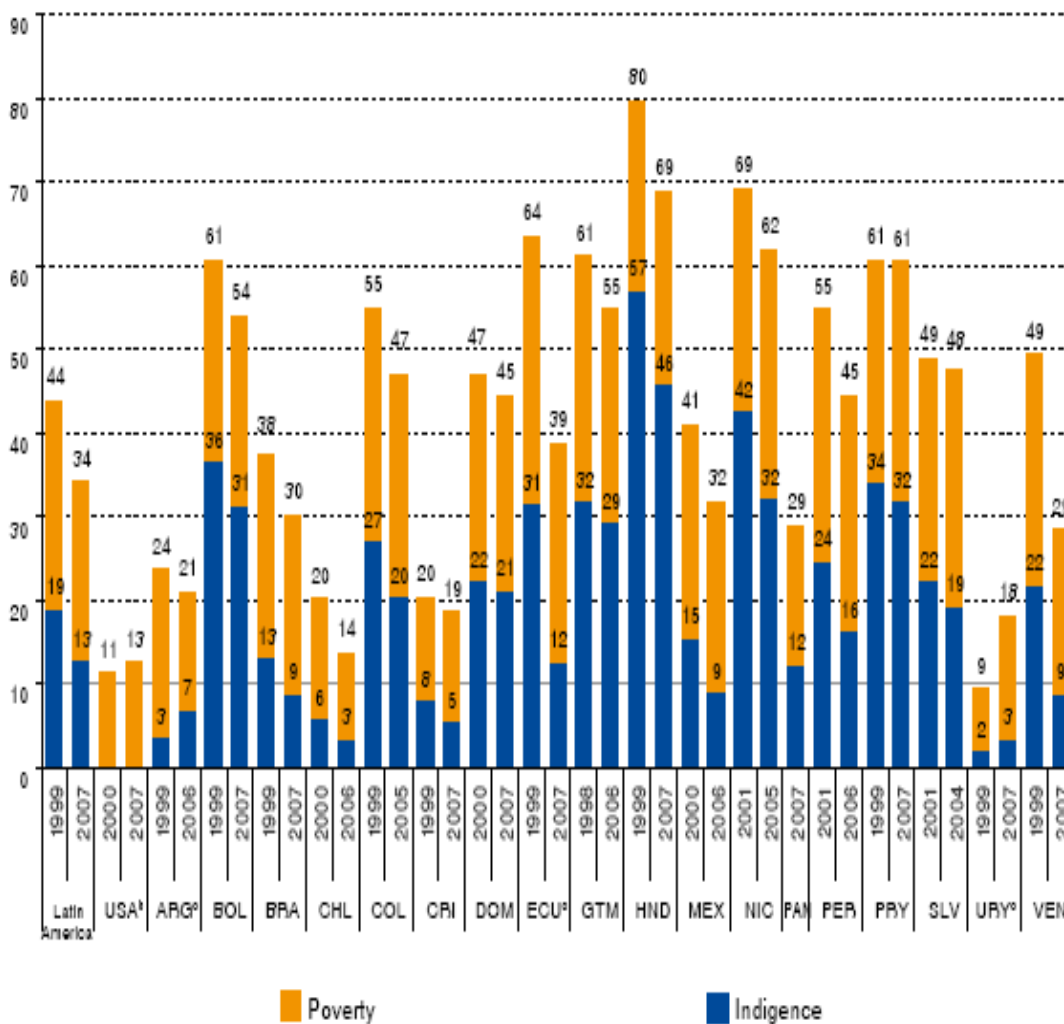
ПРИЛОЖЕНИЯ

Индекс на електоралната демокрация в Латинска Америка, по региони,
1977, 1985, 1990-2002

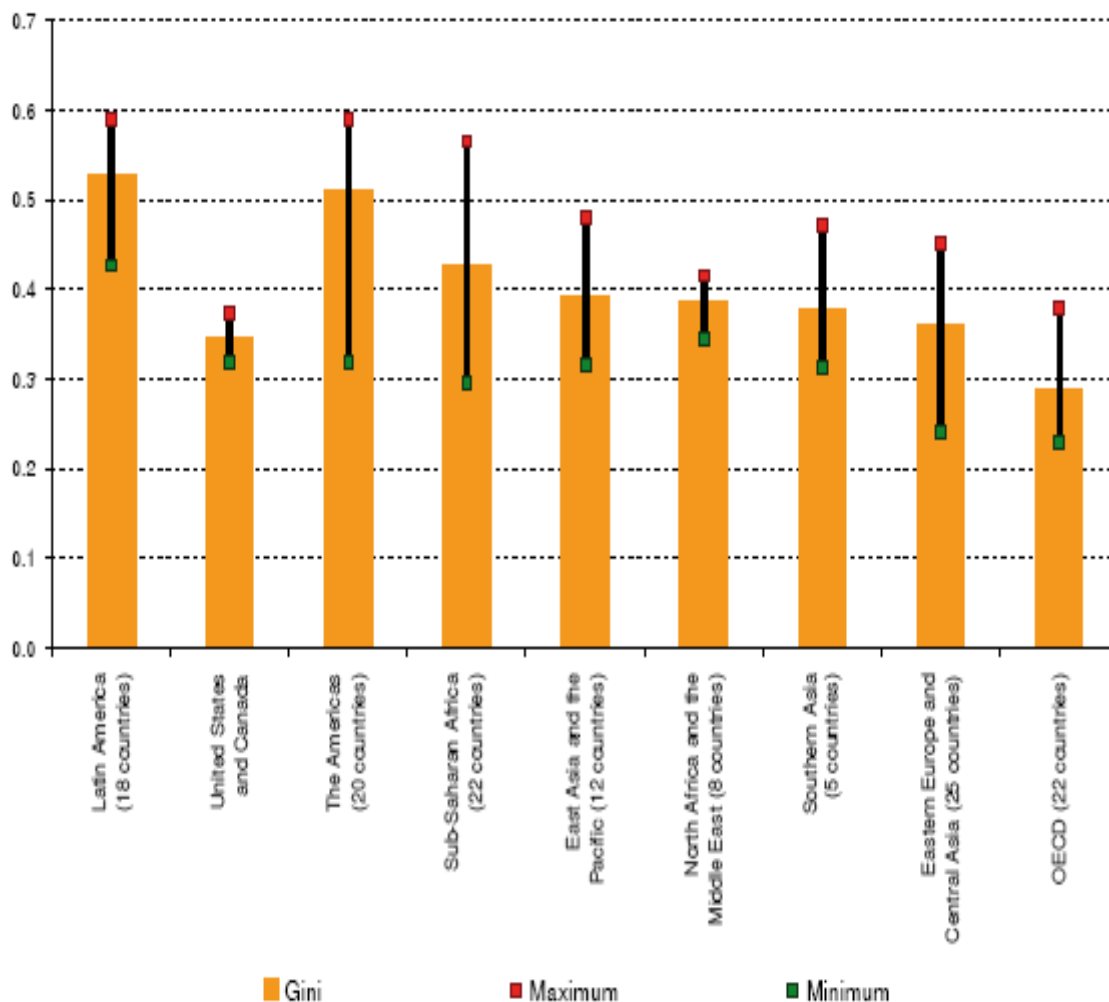
Източник: United Nations Development Programme, Democracy in Latin America
<http://democracia.undp.org/>, стр.80

Бедност и ницета в Латинска Америка и САЩ (като процент от населението), 2000 и 2007 г.

Източник: United Nations, Summit of the Americas, 1994-2009, Selected Indicators, Fifth Summit of the Americas, Port of Spain, 17-19 April 2009 (<http://www.eclac.cl/publicaciones/xml/9/35759/2009-157-Selectedindicators-WEB.pdf>), стр.22

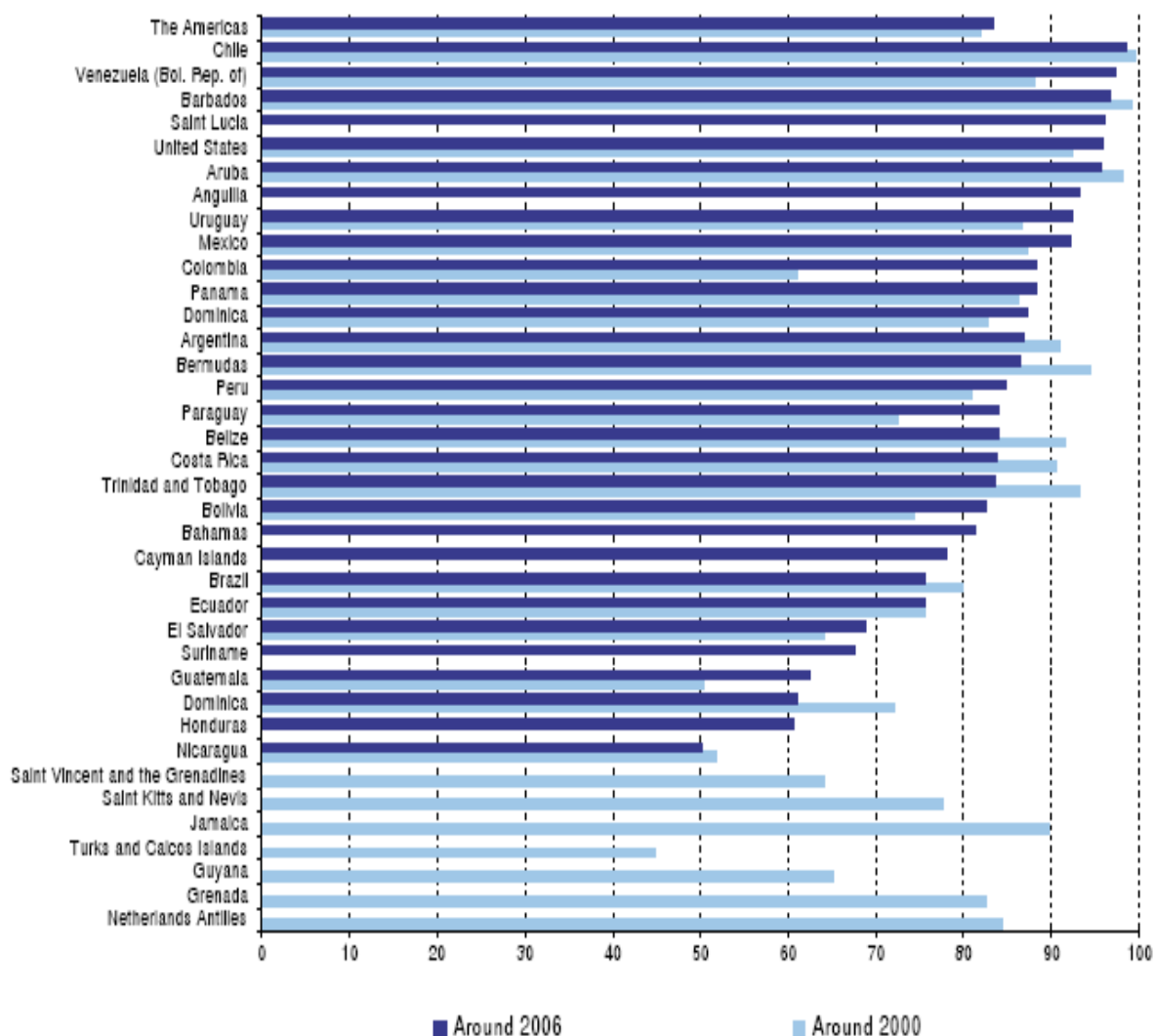
Коефициент на Джини (измерващ неравномерността в разпределението на доходите)

Източник: United Nations, Summit of the Americas, 1994-2009, Selected Indicators, Fifth Summit of the Americas, Port of Spain, 17-19 April 2009 (<http://www.eclac.cl/publicaciones/xml/9/35759/2009-157-Selectedindicators-WEB.pdf>), стр.27

**Равнище на грамотност в страните от Америка (средните нива са общо за
Америките, като обхващат и САЩ и Канада)**

Източник: United Nations, Summit of the Americas, 1994-2009, Selected Indicators, Fifth Summit of the Americas, Port of Spain, 17-19 April 2009 (<http://www.eclac.cl/publicaciones/xml/9/35759/2009-157-Selectedindicators-WEB.pdf>), стр.35

Използвана литература:

1. Пенчева, Е., В какво се крие феноменът на „вечните диктатури” в Латинска Америка?, сп. Военноисторически сборник, N 2, 1999
<http://eleonorapencheva.wordpress.com/studies/dictatorshipsetter/>
2. Мартинов, Б., Тлеещи и потенциални конфликти в Латинска Америка, сп. Геополитика и геоикономика, бр. 3/2007, стр. 145-156
<http://geopolitica.eu/spisanie-geopolitika>
3. Михайлов, Б., Лявата вълна в Латинска Америка, сп. Международна политика, бр. 3-4/2007, стр.70-78
<http://www.foreignpolicy.bg/show.php?storyid=473438>
4. United Nations Development Programme, Democracy in Latin America
<http://democracia.undp.org/>
5. United Nations, Summit of the Americas, 1994-2009, Selected Indicators, Fifth Summit of the Americas, Port of Spain, 17-19 April 2009
<http://www.eclac.cl/publicaciones/xml/9/35759/2009-157-Selectedindicators-WEB.pdf>